

Designing and Developing a Questionnaire of Academic Stability among Elementary School Students¹

Shahla Babaei², Gholamreza Golmohammadnazard Bahrami^{3*}, Behboud Yarigholi⁴, Parvin Bahari⁵

(Received: 2022.01.31 - Accepted: 2023.02.21)

1. This article is taken from the master's thesis of Shahla Babaei, a student of educational research at Shahid Madani University of Azerbaijan
2. MA in Educational Research, Department of Educational Sciences, Azarbaijan Shahid Madani University. Tabriz, Iran.
3. Associate Professor, Department of Educational Science, Azarbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran.
- *. Corresponding author: E-mail: dr.golmohammadnazard@azaruniv.ac.ir
4. Associate Professor, Department of Educational Sciences, Azarbaijan Shahid Madani University. Tabriz, Iran.
5. M. A. in Educational Research, Department of Educational Sciences, Azarbaijan Shahid Madani University. Tabriz, Iran.

Abstract

The purpose of this research is to design and develop a questionnaire of academic stability among elementary school students. The research method was Mixed Method with an Exploratory Sequential Design (Tool compilation model). The participants in the qualitative section were 25 persons who were selected by purposive sampling from university lecturers of educational sciences, teachers, elementary school students and parents of students. The population of research in the quantitative section was all of elementary students in Marivan city, of which 373 persons were selected with using proportional stratified random sampling method. Qualitative data were collected using semi-structured interviews and analyzed by qualitative content analysis method and 238 codes were obtained that were summarized in the form of 5 main themes and 44 sub-themes. In order to analyze criterion validity, first the correlation of each item with the criterion was calculated and 38 items were omitted. Then, the correlation of the scores of questionnaire with the criterion was calculated, which was significant at the level of 0.01. The construct validity of the questionnaire was analyzed by exploratory factor analysis. The result of the analysis showed that six factors explain a total of 68.442% of the total variance of the questionnaire. Also, Cronbach's alpha was 0.883 for the total questionnaire and 0.901, 0.841, 0.855, 0.740, 0.577 and 0.600 respectively for each of the components. In general, the results showed that the academic stability questionnaire with 23 items has high validity and reliability in order to assessment and predict the amount of academic stability in elementary school students.

Keywords: academic stability, reliability, validity

طراحی و توسعه پرسشنامه ثبات‌پذیری تحصیلی در بین دانش‌آموزان دوره ابتدایی^۱

شهلا بابائی^۲، غلامرضا گل محمدنژادبهرامی^{۳*}، بهبود یاری‌قلی^۴، پروین بهاری^۵

(دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۱۱ - پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۰۲)

چکیده

هدف از پژوهش حاضر طراحی و توسعه پرسشنامه ثبات‌پذیری تحصیلی در بین دانش‌آموزان دوره ابتدایی است. روش پژوهش ترکیبی با طرح اکتشافی متوالی (مدل تدوین ابزار) بود. مشارکت‌کنندگان در مرحله کیفی ۲۵ نفر بودند که با نمونه‌برداری هدفمند از بین مدرسین دانشگاهی علوم تربیتی، معلمان و دانش‌آموزان ابتدایی و اولیای دانش‌آموزان انتخاب شدند. جامعه آماری در بخش کمی کلیه دانش‌آموزان ابتدایی شهر مریوان بودند که از بین آن‌ها ۳۷۳ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبتی انتخاب شدند. داده‌های کیفی با استفاده از مصاحبه نیمه ساختاریافته گردآوری شد و با روش تحلیل محتوای کیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و ۲۳۸ کد به دست آمد که در قالب ۵ مضمون اصلی و ۴۴ مضمون فرعی تلخیص شدند. در بخش کمی به منظور بررسی روایی ملاکی، ابتدا همبستگی هر گویه با ملاک محاسبه و ۳۸ گویه حذف شدند. سپس همبستگی نمرات پرسشنامه با ملاک محاسبه گردید که در سطح ۰/۰۱ معنادار بود. روایی سازه‌ای پرسشنامه با تحلیل عاملی اکتشافی بررسی شد. نتیجه تحلیل نشان داد شش عامل در مجموع ۶۸/۴۴۲ درصد از واریانس کل پرسشنامه را تبیین می‌کنند. همچنین آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه ۰/۸۸۳ و برای هر کدام از عامل‌ها به ترتیب ۰/۹۰۱، ۰/۸۴۱، ۰/۸۵۵، ۰/۷۴۰، ۰/۵۷۷ و ۰/۶۰۰ به دست آمد. بطور کلی نتایج نشان داد پرسشنامه ثبات‌پذیری تحصیلی با ۲۳ گویه، جهت‌سنجش و پیش‌بینی میزان ثبات‌پذیری تحصیلی در دانش‌آموزان دوره ابتدایی از اعتبار و روایی بالایی برخوردار است.

واژگان کلیدی: اعتبار، ثبات‌پذیری تحصیلی، روایی

۱ - این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد شهلا بابائی دانشجوی رشته تحقیقات آموزشی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان است

۲ - دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته تحقیقات آموزشی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران

۳ - دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران

* نویسنده مسئول: E-mail: dr.golmohammadnadjad@azaruniv.ac.ir

۴ - دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران

۵ - دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته تحقیقات آموزشی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران

مقدمه

ثبات به معنای پایداری و دوام یافتن است و ثبات‌پذیری تحصیلی^۱ پشتکار و اراده دانش‌آموز، در رسیدن به اهداف تحصیلی را نشان می‌دهد که می‌تواند زیربنای موفقیت دانش‌آموز و در نهایت دستیابی به اهداف نظام آموزشی را تشکیل دهد. نظام آموزشی هر کشور، مرکز حفظ و بازتولید ارزش‌های جامعه و ایجاد کننده توسعه پایدار و پیشرفت در آن کشور است (صبوری، گیوریان و حق‌شناس کاشانی، ۱۴۰۰). ارزشیابی کیفیت نظام آموزشی از گذشته تا به امروز بر مبنای عملکرد و پیشرفت تحصیلی^۲ دانش‌آموزان صورت گرفته و می‌گیرد. چنانچه دانش‌آموزان در طول مسیر پرفراز و نشیب تحصیل از ثبات تحصیلی برخوردار باشند و بتوانند با پشتکار و علاقه اهداف خود را دنبال کنند دچار ضعف در عملکرد تحصیلی^۳ نخواهند شد و قطعاً نظام آموزشی نیز در دستیابی به اهداف خود موفق‌تر خواهد بود.

ثبات و پایداری زمانی حاصل می‌شود که چیزی بدون تغییر باقی بماند و یا فقط با درجه محدود تغییر کند (هانسون و هلگس سون^۴، ۲۰۰۳). اصطلاح ثبات قدم اولین بار در سال ۲۰۰۷ توسط داکورث، پترسون، متیز و کیلی^۵ مطرح شد و از آن زمان به عنوان عاملی برای موفقیت دانش‌آموزان مورد توجه نظام‌های آموزشی قرار گرفت؛ آن‌ها ثبات قدم را به عنوان کار و فعالیت قاطعانه در جهت چالش‌ها و همچنین تلاش مستمر و اشتیاق بیش از حد به کسب پیشرفت، به رغم وجود سختی‌ها و شکست‌ها مطرح کردند (تیموری، پلونسکی و تابنده^۶، ۲۰۲۰). ثبات در قدم به عنوان ترکیبی از پشتکار و علاقه برای دستیابی به اهداف بلندمدت تعریف می‌شود و پیش‌بینی کننده موفقیت و عملکرد در بین افراد است (هویت^۷ و همکاران، ۲۰۲۱). بعد پشتکار به عنوان میزان تلاش مستمر برای یادگیری و دستیابی به اهداف تعیین شده و بعد اشتیاق به عنوان تعهد و پیگیری اهداف تعریف می‌شود (برک^۸، ۲۰۱۸).

ثبات تحصیلی را می‌توان بر اساس نظریه خروج تینتو نیز مورد بررسی قرار داد. در این نظریه آمده است که چند عامل (مشکل تحصیلی، تعدیل، اهداف، بلا تکلیفی تعهدات، ادغام و عضویت در جامعه، ناسازگاری و انزوا) مقاومت و ثبات دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار می‌دهند (بروگ هامر^۹، ۲۰۱۷). تینتو در این نظریه بیان می‌کند که تعهدات و پشتکار دانش‌آموزان نسبت به هدف‌های آموزشی به طور مستقیم بر میزان اشتیاق دانش‌آموزان به انجام تکالیف و ادامه حضور دانش‌آموز در مدرسه مؤثر است تینتو^{۱۰} (۱۹۷۵). بنابراین

-
- 1- Academic stability
  - 2- Academic achievement
  - 3- Academic performance
  - 4- Hansson & Helgesson
  - 5- Duckworth, Peterson, Matthews & Kelly
  - 6- Teimouri, Plonsky & Tabandeh
  - 7- Hewitt
  - 8- Berk
  - 9- Broghammer
  - 10- Tinto

ثبات‌پذیری تحصیلی به این معنی است که وقتی دانش‌آموز در برابر شرایط و عوامل تأثیرگذار بر افت تحصیلی^۱ قرار می‌گیرد، چه واکنشی نسبت به این شرایط دارد و چقدر از خود ثبات و پشتکار نشان می‌دهد. اگرچه هوش دانش‌آموز رابطه‌ی انکارناپذیری با میزان پیشرفت تحصیلی دارد؛ ولی ثبات در تحصیل و پایداری در رسیدن به اهداف به اندازه هوش در تعیین موفقیت دانش‌آموزان اهمیت دارد (تیموری و همکاران، ۲۰۲۰). دانش‌آموزان همواره در طول زندگی تحصیلی با تغییرات و فراز و نشیب‌هایی مواجه هستند که گاه باعث افت تحصیلی آن‌ها می‌گردد. عدم ثبات تحصیلی ناشی از رویارویی دانش‌آموز با مسائل و مشکلات قرار گرفته در مسیر زندگی تحصیلی، اراده آن‌ها را سست، قدم‌هایشان را ناستوار می‌سازد و سرانجام ثبات را از آن‌ها می‌گیرد؛ این عدم ثبات و پایداری در نهایت موجب ضعف شدن عملکرد و افت تحصیلی دانش‌آموز می‌شود.

ثبات و پایداری آموزشی در طول سال‌های طولانی مدرسه، از ابتدایی تا آموزش متوسطه و حتی فراتر از آن هنوز ناشناخته مانده است؛ اگرچه مطالعات جامع و خاصی بر روی ثبات‌پذیری تحصیلی انجام نشده است اما تحقیقات مشابهی در ارتباط با ثبات قدم و ثبات در عملکرد انجام گرفته است. در این راستا قاسمی و اجارگاه و فضلی (۱۳۹۹) طی پژوهشی تأثیر ویژگی‌های ثبات قدم دانشجویان در موفقیت سیستم‌های یادگیری الکترونیک با استفاده از مدل مکین و دلون را مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که ثبات قدم کاربران بر استفاده آن‌ها از سیستم یادگیری الکترونیک و رضایت کاربران از سیستم مؤثر است و بین ثبات قدم کاربران و استفاده و رضایت آن‌ها از سیستم‌های یادگیری الکترونیکی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. در مطالعه‌ای دیگر حسینی، ذوقی پایدار و رشید (۱۳۹۷) به بررسی نقش ثبات قدم و هوش در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانشجویان پرداختند و به این نتیجه رسیدند که ثبات قدم و هوش ۲۶٪ تغییر در پیشرفت تحصیلی را پیش‌بینی می‌کنند که در این میان ثبات قدم ۴۳٪ و هوش ۱۸٪ توان پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی را دارند.

در بیشتر تحقیقاتی که در حوزه ثبات تحصیلی صورت گرفته است ثبات عملکرد مدرسه و اجرای برنامه‌های آموزشی مد نظر بوده و ثبات‌پذیری فردی دانش‌آموزان کمتر مورد توجه قرار گرفته است. از جمله این پژوهش‌ها می‌توان به تحقیق ما^۲ (۲۰۰۱) اشاره کرد که پیرامون رابطه ثبات عملکرد مدارس و موفقیت دانش‌آموزان انجام گرفته و پیشنهاد ارائه برنامه‌های جدید برای تضمین موفقیت‌های آنان را داده است. همچنین پستیگو، کوستا، فرناندز-آلونسو، گارسیا کوئو و مونیز^۳ (۲۰۲۱) طی پژوهشی طولی به بررسی ثبات قدم و رابطه آن با عملکرد مدرسه در نوجوانان پرداختند و به این نتیجه رسیدند که بین ثبات قدم و پیشرفت تحصیلی همبستگی وجود دارد و سطح بالایی از مهارت ثبات قدم، پیشرفت تحصیلی بالاتری را

1- Academic failure

2- Ma

3- Postigo, Cuesta, Fernandez-Alonso, Garcia-Cueto & Muniz

به دنبال دارد و دریافتند که وجود ثبات قدم به عنوان عامل مؤثر در بهبود استعداد‌های تحصیلی و ارتقای عملکرد مدرسه از اهمیت برخوردار است. تانگ، آپادیا و سالملا-آرو^۱ (۲۰۲۱) در مطالعه‌ای به بررسی تأثیر ثبات قدم به عنوان یک عامل تاب‌آوری بر فرسودگی تحصیلی و مشکلات روانی و اجتماعی نوجوانان پرداختند و به این نتیجه رسیدند که زمانی که نوجوانان در معرض فرسودگی تحصیلی قرار می‌گیرند، ثبات قدم به عنوان یک عامل تاب‌آور کمک می‌کند که به سطح پایینی از فرسودگی و در نتیجه مشکلات روانی و اجتماعی دچار شوند. ریمفیلد^۲ و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی با هدف تبیین ثبات عملکرد تحصیلی در طول سال‌های مدرسه توسط عوامل ژنتیکی در بین ۶۰۰۰ جفت دوقلو، به این نتیجه رسیدند که ثبات عملکرد تحصیلی تا حد زیادی به عوامل ژنتیکی وابسته است و با کنترل هوش، ۶۰ درصد ثبات کلی عملکرد تحصیلی در زمینه آموزش با عوامل ژنتیکی تبیین می‌شود. همچنین در این مطالعه نشان داده شد عوامل محیطی مشترک نیز به ثبات کمک می‌کنند که تأثیر تفاوت‌های فردی در ثبات عملکرد تحصیلی در طول سال‌های تحصیلات از ابتدایی تا دبیرستان بسیار پایدارتر است. هوانگ، لیم و ها^۳ (۲۰۱۸) طی مطالعه‌ای به بررسی رابطه سن، ثبات قدم و وظیفه‌شناسی با موفقیت تحصیلی دانشجویان دختر پرداختند و به این نتیجه رسیدند ثبات قدم (پشتکار در تلاش و علاقمندی) با ناسازگاری تحصیلی همبستگی منفی و با معدل دانشجویان همبستگی مثبت دارد؛ همچنین سن و پشتکار در تلاش به طور غیر مستقیم بر ثبات در تحصیل تأثیر معنادار دارد.

در تحقیق حاضر ثبات‌پذیری تحصیلی، یک ویژگی فردی دانش‌آموزان در نظر گرفته شده است نه پایداری برنامه‌ها و یا عملکرد نظام آموزشی و مدارس. بعبارت دیگر، نواسان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان در طول سال‌های تحصیل موضوع بحث این پژوهش است. متأسفانه تا به امروز هیچ‌گونه مطالعه‌ای در ارتباط با ثبات‌پذیری تحصیلی دانش‌آموزان در طول زمان تحصیل و عوامل مؤثر بر آن انجام نگرفته و ابزاری که بتواند ثبات‌پذیری تحصیلی دانش‌آموزان را بسنجد و آن را پیش‌بینی کند تاکنون ساخته نشده است. این در حالی است که کمبود مقیاس‌های استاندارد، چالشی بزرگ در زمینه سنجش ثبات‌پذیری تحصیلی می‌باشد. از طرف دیگر بررسی ثبات و پایداری در عملکرد تحصیلی از همان ابتدای تحصیل دانش‌آموزان و دوره ابتدایی، برای پیش‌بینی و بهبود ثبات در مقاطع و پایه‌های بالاتر یک نیاز ضروری است. بنابراین محققان در پژوهش حاضر تلاش کرده‌اند تا خلأ پژوهشی موجود را تا حد امکان پر کرده و با تهیه مقیاس ثبات‌پذیری تحصیلی زمینه را برای سنجش و پیش‌بینی ثبات تحصیلی دانش‌آموزان ابتدایی فراهم آورند و به سؤالات پژوهشی زیر پاسخ دهند:

1- Tang, Upadyaya, & Salmela-Aro

2- Rimfeld

3- Hwang, Lim & Ha

- ۱- آیا پرسشنامه ثبات‌پذیری تحصیلی در بین دانش‌آموزان دوره ابتدایی از روایی^۱ برخوردار است؟
- ۲- آیا پرسشنامه ثبات‌پذیری تحصیلی در بین دانش‌آموزان دوره ابتدایی از اعتبار^۲ (پایایی) برخوردار است؟

روش‌شناسی پژوهش

روش این پژوهش ترکیبی زنجیره‌ای با راهبرد اکتشافی متوالی از نوع مدل تدوین ابزار است. در روش اکتشاف متوالی نتایج مرحله اول (کیفی) به شکل‌گیری و روشن شدن مرحله دوم (کمی) منجر می‌شود. در ادامه مراحل کیفی و کمی پژوهش به تفکیک توضیح داده می‌شود.

مشارکت‌کنندگان در بخش کیفی، متخصصان و اساتید حوزه تعلیم و تربیت، معلمان، اولیای دانش‌آموزان و دانشجویان و دانش‌آموزانی بودند که در طول تحصیل خود دچار بی‌ثباتی تحصیلی شده‌اند. برای انتخاب مشارکت‌کنندگان از رویکرد هدفمند ملاکی و معیار اشباع نظری استفاده شد که پس از انجام ۲۵ مصاحبه، اشباع نظری به دست آمد. در این پژوهش، معیار انتخاب اساتید داشتن حداقل ۱۰ سال سابقه کار تخصصی در حوزه تعلیم و تربیت و معیار انتخاب معلمان داشتن حداقل ۵ سال سابقه تدریس در دوره ابتدایی بود. معیار انتخاب والدین برای مشارکت، والدینی بودند که فرزندان آنان دچار عدم ثبات تحصیلی شده‌اند و معیار انتخاب دانش‌آموزان و دانشجویان برای مشارکت، دانش‌آموزان و دانشجویانی بودند که در طول دوران تحصیل حداقل یک بار ثبات خود را از دست داده و دچار عدم ثبات تحصیلی شده‌اند. به منظور جمع‌آوری داده‌ها، ابتدا به بررسی مبانی نظری، پیشینه و ادبیات پژوهش در ارتباط با ثبات‌پذیری تحصیلی پرداخته شد، سپس با استفاده از مصاحبه نیمه ساختار یافته و عمیق، داده‌های کیفی جمع‌آوری شدند. مدت زمان انجام هر مصاحبه ۴۰ تا ۶۰ دقیقه به طول انجامید. جهت رعایت ملاحظات اخلاقی با جلب اطمینان مشارکت‌کنندگان از اینکه کاربرد اطلاعات صرفاً برای اهداف پژوهش می‌باشد؛ برای ضبط مصاحبه‌ها اجازه گرفته شد و بلافاصله متن مصاحبه‌های صورت گرفته بدون کم و کاست و دقیق، پیاده و تایپ گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از بخش کیفی از روش تحلیل محتوای کیفی از نوع عرفی استفاده گردید. شیوه‌ی کدگذاری در این پژوهش، کدگذاری باز، محوری و گزینشی می‌باشد. به زعم استراوس و کربین^۳ (۱۳۹۷) کدگذاری باز فرایندی تحلیلی است که طی آن مفاهیم اولیه شناسایی و ویژگی‌ها و ابعاد آنها در داده‌ها کشف می‌گردد. در دومین مرحله که کدگذاری محوری نامیده می‌شود، در واقع مرحله فرایند ارتباط دادن مقوله‌ها به یکدیگر، بر اساس ویژگی و ابعاد آنهاست. در مرحله سوم که کدگذاری گزینشی است، فرایند یکپارچه‌سازی و پالایش مقوله‌ها در جهت خلق نظریه است. در این مرحله محقق باید در

1- Validity

2- Reliability

3- Strauss and Corbin

داده‌ها غرق شود و به تعمق بپردازد تا بتواند پیوند بین مقوله‌ها را بیابد، آنها را پالایش و با هم یکپارچه کند.

قبل از کدگذاری باز تعداد زیادی مفهوم از برگردان مصاحبه‌ها به متن پیاده‌سازی شد که در این مرحله مفاهیم استخراج شده در یک مقوله گنجانده شد. در انتخاب مقوله‌ها، تلاش شد که تا جای ممکن فضای مفهومی مفاهیم را پوشش دهد. به همین منظور، مقوله‌هایی انتخاب شدند که با مفاهیم منطبق بوده و در ضمن فضای مفهومی بیشتری را اشباع کنند. ابتدا کدگذاری باز و کدگذاری محوری انجام و پس از آن به طبقه‌بندی نهایی متن مصاحبه‌ها پرداخته شد؛ مفاهیم تکراری حذف و مفاهیم مشابه در هم ادغام شدند و در نهایت ۲۳۸ مفهوم اولیه در قالب ۴۴ مقوله فرعی و ۵ مقوله کلی دسته‌بندی گردید. برای اطمینان از دقت و صحت داده‌های کیفی بدست آمده از راهبردهای بازبینی و مقایسه مداوم (خودبازبینی محقق^۱)، طبقه‌بندی یا تأیید نتایج با مراجعه به مشارکت‌کنندگان پژوهش (کنترل اعضا^۲) و ممیزی بیرونی^۳ استفاده گردید.

جامعه آمار پژوهش حاضر در بخش کمی را کلیه دانش‌آموزان دوره ابتدایی پایه‌های دوم تا ششم شهر میوان در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۹۹ تشکیل دادند که طبق آمار دریافتی از اداره آموزش و پرورش شهر میوان ۱۲۳۰۰ نفر بودند. حجم نمونه آماری با استفاده از جدول مورگان و کرجسی ۳۷۳ نفر (۱۸۵ نفر دختر و ۱۸۸ نفر پسر) برآورد شد. نمونه‌ها با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبتی و با در نظر گرفتن جنسیت و پایه تحصیلی انتخاب شدند. برای محدود نشدن در ویژگی‌های دانش‌آموزان یک پایه خاص، محدوده پایه از دوم تا ششم ابتدایی در نظر گرفته شد تا صفات پایدار دانش آموز در پرسشنامه گنجانده شود نه ویژگی‌های موقت متعلق به یک سن خاص. عبارت دیگر الگوهای رفتاری که در سالهای متمادی فرد از خود نشان می‌دهد مانند نظم، پرسشگری و یا وقت‌شناسی و مانند آن مد نظر بوده است. همچنین الگوی رفتاری خانواده نیز در پرسشنامه لحاظ شده که تقریباً ویژگی بادوام محسوب می‌گردد و محدود به یک پایه خاص نیست.

برای جمع‌آوری داده‌ها، از پرسشنامه ۷۵ گویه‌ای محقق - ساخته ثبات‌پذیری تحصیلی که از یافته‌های مرحله کیفی حاصل گردید، استفاده شد. مقیاس این پرسشنامه لیکرت ۵ درجه‌ای می‌باشد و به صورت خیلی زیاد (۱)، زیاد (۲)، متوسط (۳)، کم (۴) و خیلی کم (۵) تنظیم شده است. لازم به ذکر است که جهت دریافت داده‌ها از روش دگرسنجی استفاده گردید و میزان ثبات‌پذیری دانش‌آموزان از دیدگاه معلمان و والدین آنها سنجیده شد.

1- Self- monitoring
2- Member checking
3- External audit

روایی ملاکی پرسشنامه با روش همبستگی پیرسون و روایی سازه‌ای با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی به روش تجزیه به مؤلفه‌های اصلی بررسی شد. اعتبار پرسشنامه با روش همسانی درونی از طریق فرمول کرونباخ محاسبه گردید.

مناسب‌ترین شواهد (ملاک) بی‌ثباتی تحصیلی، نواسان و پراکندگی معدل های دانش‌آموزان در سالهای متممادی تحصیلی است و شاخص آماری این پراکندگی، واریانس معدلهای تحصیلی هر دانش‌آموز در ۱۲ سال تحصیلی است. به این منظور ۶۰ نفر از دانش‌آموزان دختر و پسر پایه دوازدهم شهر مریوان (جدا از نمونه اصلی ۳۷۳ نفری) به صورت خوشه‌ای چند مرحله‌ای تصادفی انتخاب شدند و به پرسشنامه ۷۵ گویه‌ای ثبات‌پذیری تحصیلی پاسخ دادند، همچنین معدل دوازده سال تحصیلی این دانش‌آموزان از اول ابتدایی تا پایه دوازدهم از روی پرونده تحصیلی آنان به دست آمد و واریانس (پراکندگی) معدل های ۱۲ ساله آنها به عنوان ملاک ثبات تحصیلی در طول ۱۲ سال برای هر دانش‌آموز محاسبه گردید. سپس همبستگی نمرات پرسشنامه و واریانس معدل ۱۲ ساله آنها بعنوان ضریب روایی محاسبه گردید.

یافته‌های پژوهش

با توجه به هدف پژوهش قبل از پرداختن به آمار توصیفی و سؤال اول پژوهش، نتایج تحلیل داده‌های کیفی ارائه شده است. بخش کیفی این پژوهش شامل ۲۵ نفر است که از این تعداد ۶ نفر از اساتید و متخصصان علوم تربیتی، ۸ نفر معلم، ۴ نفر از والدین و ۷ نفر دانش‌آموز و دانشجو افراد مشارکت کننده را تشکیل می‌دهند.

در بخش کیفی، بعد از انجام عملیات مرحله بازخوانی (تبدیل مصاحبه‌ها به متن)، در مرحله کدگذاری باز، تعداد مشخص و محدودی از مقوله‌ها شناسایی شد. در مرحله کدگذاری محوری، مفاهیمی که ارتباط مفهومی بیشتر با هم داشتند در خوشه‌هایی قرار گرفتند و توسط محقق به هر خوشه یک عنوان تعلق گرفت. در مرحله سوم بعد از بررسی داده‌ها، مفاهیم تکراری حذف و مفاهیم مشابه در هم ادغام شدند تا اینکه ۲۳۸ مفهوم اولیه، ۵۰ مقوله فرعی و ۵ مقوله کلی بدست آمد. همچنین باید خاطر نشان کرد تجزیه و تحلیل داده‌ها با دقت بیش از ۵ بار جهت رسیدن به اشباع برای مقوله‌های اصلی و مقوله‌های فرعی به صورت تکراری انجام شد. حدود هر مقوله اصلی و مقوله‌ها در آغاز تجزیه و تحلیل به صورت قطعی تعیین نشد و این مقوله‌ها در سراسر تجزیه و تحلیل مورد تجدید نظر قرار گرفتند.

جدول ۱ طبقه بندی نهایی مقوله‌های کلی و فرعی را نشان می‌دهند. لازم به یادآوری است بدلیل تعداد زیاد مقوله‌های اولیه و جهت طولانی نشدن جدول از آوردن آنها خودداری شده و تنها به مقوله‌های کلی و فرعی بسنده شده است.

جدول ۱. مقوله‌های کلی و فرعی به‌دست آمده از طبقه‌بندی نهایی متن مصاحبه‌ها

Table 1

General and subcategories obtained from the final classification of the text of the interviews

مقوله‌های کلی General categories	مقوله‌های کلی General categories	مقوله‌های فرعی Subcategories	مقوله‌های فرعی Subcategories
عملکرد خانواده Family functioning	جایگاه شغلی و تحصیلی والدین Career and educational status of parents	هدف‌گرایی تحصیلی Academic goal orientation	ارتباط عاطفی اعضای خانواده Emotional connection of family members
	وضعیت اقتصادی _ اجتماعی خانواده Economic and social status of the family	علاقه به مدرسه و تحصیل Interest in school and education	نگرش والدین به تحصیل فرزندان Parents' attitude towards children's education
	شیوه‌های فرزندپروری والدین Parents' parenting methods	انجام برنامه‌ریزی شده کارها Doing things as planned	ترتیب تولد و حجم خانواده Birth order and family size
	فرزندان Parents' parenting methods	عوامل فیزیولوژیکی و جسمی Physiological and physical factors	فضای فیزیکی مدرسه Physical space of the school
	فرزندان Parents' parenting methods	اختلالات ذهنی و روانی Mental and psychological disorders	ارزشیابی‌های کلاسی Class evaluations
	فرزندان Parents' parenting methods	بهره هوشی و خلاقیت Intelligence and creativity	صلاحیت‌های معلمی Teacher qualifications
	فرزندان Parents' parenting methods	غرور و عزت نفس Pride and self-esteem	کارکردهای مدیریت مدرسه Functions of school management
	فرزندان Parents' parenting methods	اراده و پشتکار در رسیدن به اهداف Willingness and perseverance in achieving goals	تعامل بین گروه همسالان Peer group interaction
	فرزندان Parents' parenting methods	بکارگیری اسناد درونی و بیرونی Use of internal and external documents	فضای روانی مدرسه The psychological atmosphere of the school
	فرزندان Parents' parenting methods	خودکارآمدی دانش‌آموز Student self-efficacy	تناسب محتوای درس با نیازمندی‌های دانش‌آموز Appropriateness of lesson content with student needs
عملکرد فردی Individual performance	کارکردهای مدیریت مدرسه Functions of school management	خودشناسی دانش‌آموز Self-knowledge of the student	تعاملی بین گروه همسالان Peer group interaction
	تعامل بین گروه همسالان Peer group interaction	کمک طلبی تحصیلی Academic assistance	فضای روانی مدرسه The psychological atmosphere of the school
	فضای روانی مدرسه The psychological atmosphere of the school	ترس و اضطراب fear and anxiety	تناسب محتوای درس با نیازمندی‌های دانش‌آموز Appropriateness of lesson content with student needs
	تناسب محتوای درس با نیازمندی‌های دانش‌آموز Appropriateness of lesson content with student needs	احساسات درونی دانش‌آموز Student's inner feelings	

اختلالات رفتاری در نوجوانی Behavioral disorders in adolescence	تغییر و تحولات جامعه Changes in society	عملکرد جامعه Community performance
نگرش دانش آموز به تحصیل و مدرسه Student's attitude towards education and school	نگاه فرهنگی حاکم بر جامعه نسبت به تحصیل The cultural view of society towards education	
تفاوت‌های فردی در یادگیری و آموزش Individual differences in learning and teaching	اهمیت آموزش و پرورش در جامعه The importance of education in society	
راهبردهای اجتناب، اهمال کاری و خودناتوان سازی Avoidance, procrastination and self-disability strategies	جایگاه افراد تحصیل کرده در جامعه The position of educated people in society	
تعامل با معلم و همسالان Interaction with teacher and peers		
سازگاری با تغییرات محیطی Adaptation to environmental changes	آسیب‌های اجتماعی Social harm	
الگوپذیری و کسب تجارب Modeling and gaining experience		
کمال طلبی Perfection		
اشتغال در حین تدریس Employment while teaching	آسیب‌های فضای مجازی Damages of virtual space	
ثبات احساسی Emotional stability	فواید نرم‌افزارهای آموزشی و برنامه‌های تلویزیون Benefits of educational software and TV programs	

در مرحله ساخت ابزار، محقق در چارچوب مفهومی سازه‌ی ثبات‌پذیری تحصیلی که از بخش کیفی انتزاع شده بود، گویه‌های اولیه را استخراج و سپس فرایند روان‌سنجی را طی کرد. گویه‌های اولیه پرسشنامه از روی مقوله‌ها و مفاهیم جدول (۱) به منظور طراحی مقیاس سنجش ثبات‌پذیری تحصیلی برای دانش‌آموزان دوره ابتدایی استخراج و انتزاع شد در مرحله اولیه گویه‌سازی برای رسیدن به بهترین گویه‌ها و فراهم آوردن موقعیت مقایسه و تعمق بیشتر درباره گویه‌ها، تعداد بیشتری گویه استخراج و انتزاع گردید. بنابراین در مرحله اولیه گویه‌سازی ۱۶۲ گویه استخراج گردید. در مرحله دوم گویه‌ها به وسیله محقق مجدداً مورد بازنگری قرار گرفت و موارد مشابه حذف یا ادغام گردید در نتیجه تعداد گویه‌ها به ۷۵ گویه تقلیل یافت.

پرسشنامه در مرحله ساخت اولیه دارای ۷۵ گویه بود و هر گویه بر مبنای طیف پنج درجه‌ای لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) درجه بندی شد.

برای پاسخ به سؤال اول پژوهش مبنی بر اینکه آیا پرسشنامه ثبات‌پذیری تحصیلی در بین دانش‌آموزان دوره ابتدایی از روایی برخوردار است یا نه؟ ابتدا روایی صوری و محتوایی پرسشنامه قبل از اجرا، توسط متخصصان و اساتید حوزه علوم تربیتی که در مرحله کیفی پژوهش حاضر مشارکت نمودند، مورد تأیید قرار گرفت سپس روایی ملاکی هر گویه از طریق محاسبه همبستگی بین آن و ملاک (واریانس معدل دانش‌آموزان از ابتدایی تا پایه دوازدهم)، بررسی شد. در این مرحله ۳۸ گویه همبستگی منفی و ضعیفی با ملاک داشتند، لذا این گویه‌ها از فرایند تحلیل حذف شدند و تعداد گویه‌های پرسشنامه به ۳۷ گویه تقلیل یافت. بعد از حذف گویه‌های مذکور، همبستگی بین نمره کل پرسشنامه و ملاک محاسبه گردید که در جدول ۲ قابل مشاهده است.

جدول ۲. همبستگی بین نمرات فرم کلی پرسشنامه اولیه، فرم والدین و فرم معلم با نمره ملاک (واریانس معدل)

Table 2

Correlation between the scores of the general form of the initial questionnaire, the parents' form and the teacher's form with the criterion score (GPA variance)

فرم معلم Teacher form	فرم والدین Parent form	فرم کلی پرسشنامه The general form of the questionnaire	واریانس معدل GPA variance (criterion)
			1
		1	0.520**
	1	0.993**	0.491**
1	0.323*	0.430**	0.419**

**Significance at the 0.01 level

** معنی‌داری در سطح ۰/۰۱

**Significance at the 0.05 level

* معنی‌داری در سطح ۰/۰۵

همانگونه که مقادیر جدول ۲ نشان می‌دهد، همبستگی نسبتاً بالایی بین پرسشنامه و ملاک (واریانس معدل) وجود دارد. همبستگی بین پرسشنامه و ملاک، ۰/۵۲۰ به دست آمد که در سطح ۰/۰۱ معنادار بود. وجود همبستگی بالا بین پرسشنامه و ملاک گویای روایی ملاکی پرسشنامه است. همچنین برای بررسی هماهنگی گویه‌ها با کل پرسشنامه، همبستگی نمره هر گویه با نمره کل محاسبه شد. بدلیل پایین بودن ضریب همبستگی، ۷ گویه حذف شد. ضرایب همبستگی سایر گویه‌ها در محدوده ۰/۳۰۹ تا ۰/۶۴۲ و در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار بود. بنابراین تعداد گویه‌های پرسشنامه به ۳۰ گویه تقلیل یافت.

برای بررسی روایی سازه‌ای، از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. جهت رعایت پیش فرضها، شاخص کایزر- مایر- اولکین (KMO) به عنوان شاخص کفایت نمونه‌برداری محاسبه و $0/870$ به دست آمد. همچنین آزمون کرویت بارتلت اجرا شد که در آن مجذورکای بدست آمده (برابر با $5678/968$) در سطح کمتر از $0/001$ معنی دار بود. این نتایج حاکی از تحقق پیش فرضهای تحلیل عاملی اکتشافی بود. بر اساس نتایج ابتدایی تحلیل عاملی اکتشافی، ۷ گویه دیگر بدلیل پایین بودن (کمتر از $0/5$) مقدار اشتراکات استخراج شده از فرایند تحلیل حذف شدند و تحلیل عاملی اکتشافی با ورود ۲۳ گویه انجام گردید. همچنین برای رسیدن به ساختار ساده‌تر و وضوح بیشتر از عامل‌های استخراجی، از چرخش واریماکس استفاده شد.

جدول ۳ مقادیر ویژه و واریانس کل تبیینی عامل‌های استخراج شده پرسشنامه ثبات‌پذیری تحصیلی قبل و بعد از چرخش واریماکس را نشان می‌دهد.

جدول ۳. مقادیر ویژه و واریانس کل تبیینی عامل‌های استخراج شده پرسشنامه ثبات‌پذیری تحصیلی

Table 3

Eigenvalues and total explanatory variance of the extracted factors of academic stability questionnaire

مقادیر عناصر استخراجی پس از چرخش واریماکس Rotation Sums of Squared Loadings			مقادیر ویژه اولیه Initial Eigenvalues		عامل‌ها Component	
درصد تراکمی % of Cumulative	درصد واریانس % of Variance	کل Total	درصد تراکمی % of Cumulative	درصد واریانس % of Variance	کل Total	
16.337	16.337	3.757	29.964	29.964	6.892	1
31.816	15.479	3.560	43.847	13.883	3.193	2
45.972	14.157	3.256	51.571	7.724	1.776	3
54.851	8.878	2.042	58.151	6.580	1.513	4
61.679	6.828	1.571	63.493	5.342	1.229	5
68.442	6.763	1.555	68.442	4.949	1.138	6

در ارتباط با انتخاب عامل‌ها، بر اساس توصیه کایزر^۱ (۱۹۶۰)، عامل‌هایی که دارای مقادیر بزرگ‌تر از یک هستند؛ انتخاب می‌شوند. با توجه به نتایج جدول ۳ و پس از چرخش واریماکس، ۶ عامل با مقادیر ویژه بزرگ‌تر از یک وجود دارند که $68/442$ درصد از واریانس کل پرسشنامه ($16/337$) درصد به وسیله عامل اول، $15/479$ درصد به وسیله عامل دوم، $14/157$ درصد به وسیله عامل سوم، $8/878$ درصد به وسیله عامل چهارم، $6/828$ درصد به وسیله عامل پنجم و $6/763$ درصد به وسیله عامل ششم) را تبیین می‌کنند. بارهای عاملی نشان دهنده میزان همبستگی هر گویه با عامل است. بر اساس ۶ عامل اصلی استخراج شده پس از چرخش واریماکس، بار عاملی هر کدام از گویه‌ها مشخص شد که در جدول ۴ قابل مشاهده است.

جدول ۴. بارهای عاملی گویه‌ها پس از چرخش واریماکس

Table 4

Factor loadings of the items after Varimax rotation

ردیف No	گویه‌ها Items	عوامل Component					
		1	2	3	4	5	6
1	جو و محیط خانواده گرم و صمیمی است The family atmosphere is warm and friendly	0.87					
2	بین والدین سازگاری و رضایت از همدیگر وجود دارد There is compatibility and satisfaction between parents	0.88					
3	درون خانواده احساس امنیت و آرامش درونی وجود دارد There is a sense of security and inner peace within the family	0.75					
4	روابط اعضای خانواده حمایت‌گونه است The relationships of family members are supportive	0.87					
6	والدین با یکدیگر دعوا و پرخاشگری می‌کنند Parents fight with each other and are aggressive	0.74					
13	از تحصیل دلزده است He/ She is tired of studying	0.78					
17	به افراد تحصیل کرده علاقه خاصی دارد He/She is particularly interested in educated people	0.51					
19	رفتن به مدرسه برایش خوشایند است و لذت می‌برد Going to school is pleasant for him or her and he or she enjoys it	0.84					
۲۰	به تحصیل علاقه دارد He/ She is interested in education	0.85					
21	آینده خود را با رسیدن به سطوح تحصیلی عالی تجسم و توصیف می‌کند He/She visualizes and describes his/her future by reaching high academic levels	0.64					
23	هنگام مطالعه و انجام تکلیف کاملاً تمرکز می‌کند He/She concentrates completely while studying and doing homework	0.60					
10	هر روز، زمان مناسبی را برای مطالعه و یادگیری اختصاص می‌دهد Every day, he/she allocates a suitable time for studying and learning	0.54					

	بدون تذکر دیگران تکالیفش را انجام می‌دهد	
0.63	He/She does his/her homework without warning others	11
0.82	کارهایش را اولویت‌بندی می‌کند Prioritizes his/her work	13
0.84	وقت‌شناس است He /She is punctual	14
0.82	به موقع وظایف خود را انجام می‌دهد He/She performs his/her duties on time	16
0.63	پرسش‌گر است He /She is a questioner	15
0.86	مشکلات تحصیلی خود را با کمک دیگران حل می‌کند He/She solves his/her academic problems with the help of others	18
0.86	به هنگام مواجهه با مشکل از دیگران درخواست کمک می‌کند When faced with a problem, he/ she asks for help from others	22
0.78	در خانواده متناسب با توانایی‌های فرزندان به آن‌ها مسئولیت داده می‌شود In the family, children are given responsibility according to their abilities	5
0.78	میزان محرومیت و تنبیه او متناسب با خطای اوست The extent of her deprivation and punishment is according to his/her mistake	7
0.71	در خانواده به نیازهای فرزندان خود توجه می‌شود In the family, the needs of their children are taken care of	8
0.80	ابراز عقیده فرزندان در خانواده محترم شمرده می‌شود Children's opinion is respected in the family	9

در جدول ۴ بارهای عاملی هر کدام از گویه‌های پرسشنامه ثبات‌پذیری تحصیلی بر روی ۶ عامل استخراج شده؛ مشخص شده است. بارهای عاملی ۰/۵۰+ و بالاتر ملاک اختصاص هر گویه به عامل‌ها در نظر گرفته شد. با توجه به اینکه همه گویه‌ها بار عاملی بالاتر از متوسط با عامل‌های خود داشتند، در این مرحله هیچ‌کدام از آنها حذف نشدند.

با در نظر گرفتن محتوای گویه‌های همبسته با هر کدام از عامل‌ها، عامل اول «جو عاطفی خانواده»، عامل دوم «علاقه به تحصیل»، عامل سوم «خودکارآمدی»، عامل چهارم «کمک طلبی تحصیلی»، عامل پنجم «مسئولیت‌پذیری» و عامل ششم «توجه و احترام از طرف خانواده» نام گرفت. فرم نهایی پرسشنامه در پیوست ۱ آمده است.

برای بررسی سؤال دوم پژوهش مبنی بر اینکه آیا پرسشنامه ثبات‌پذیری تحصیلی در بین دانش‌آموزان دوره ابتدایی از اعتبار (پایایی) برخوردار است یا نه؟ از روش همسانی درونی و آلفای کرونباخ استفاده شد. مقادیر محاسبه شده آلفای کرونباخ برای هر مؤلفه و کل پرسشنامه در جدول ۷ نشان داده شده است.

جدول ۵. آلفای کرونباخ

Table 5

Cronbach's Alpha

مؤلفه‌ها	تعداد گویه	آلفای کرونباخ
Sub-Scales	N	Cronbach's Alpha
جو عاطفی خانواده The emotional atmosphere of the family	5	0.901
علاقه به تحصیل Interest in education	6	0.841
خودکارآمدی Self- Efficacy	5	0.855
کمک طلبی تحصیلی Academic assistance	3	0.740
مسئولیت‌پذیری Responsibility	2	0.577
توجه و احترام از طرف خانواده Attention and respect from the family	2	0.600
کل پرسشنامه Total	23	0.883

همانگونه که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، آلفای کرونباخ بدست آمده برای کل پرسشنامه 0.883 است که اعتبار بالا محسوب می‌گردد. همچنین مقادیر آلفای کرونباخ برای هر کدام از مؤلفه‌ها نیز بالا بوده که نشان از اعتبار بالایی هر کدام از آنها در اندازه‌گیری ثبات‌پذیری تحصیلی است.

بحث و نتیجه‌گیری

نظام تعلیم و تربیت مهم‌ترین نهاد تربیت نیروی انسانی و مولد سرمایه‌های اجتماعی کشور است که با قرار دادن افراد در مسیر پیشرفت و برخورداری از موقعیت‌های اجتماعی، شغلی و اقتصادی نقش اساسی و مثبت در پیشرفت جامعه دارد. از طرفی دیگر عدم ثبات‌پذیری تحصیلی به عنوان عاملی تأثیرگذار بر افت تحصیلی دانش‌آموزان می‌تواند نظام آموزشی را در دستیابی به اهداف خود با مشکل روبه‌رو کند، بر این اساس هدف پژوهش حاضر طراحی و توسعه پرسشنامه ثبات‌پذیری تحصیلی معتبر و روا در بین دانش‌آموزان دوره ابتدایی بود. برای برآورد این منظور از روش ترکیبی زنجیره‌ای (اکتشافی متوالی) استفاده شد. در بخش

کیفی پژوهش ۲۳۸ مفهوم اولیه در قالب ۵ مقوله اصلی و ۴۴ مقوله فرعی مورد بررسی قرار گرفت. عملکرد خانواده، عملکرد مدرسه، عملکرد جامعه، تأثیر فناوری‌های جدید و عملکرد فردی مقوله‌های اصلی پژوهش را تشکیل دادند و در نهایت در چارچوب مفاهیم استخراجی، گویه‌های پرسشنامه طراحی شد.

در ارتباط با پاسخ‌گویی به سؤال اول پژوهش، نتایج بررسی روایی ملاکی نشان داد ۳۸ گویه همبستگی منفی و ضعیفی با ملاک دارند و از فرایند تحلیل حذف شدند. با حذف این ۳۸ گویه، همبستگی بین نمره کل دانش‌آموزان پایه دوازدهم و واریانس معدل آنان $0/520$ بدست آمد که در سطح $0/01$ معنی‌دار بود. بنابراین براساس ملاک قرار دادن واریانس معدل دانش‌آموزان، می‌توان نتیجه گرفت که پرسشنامه ثبات‌پذیری تحصیلی از روایی ملاکی برخوردار است. نتایج این بخش از پژوهش با مطالعات حسینی و همکاران (۱۳۹۷)؛ پستیگو و همکاران (۲۰۲۱) و هوانگ و همکاران (۲۰۱۸) همسو بود. در تبیین نتایج این بخش از پژوهش می‌توان بیان داشت که افت تحصیلی دانش‌آموزان صرفاً ناشی از بهره‌های آن‌ها نیست؛ بلکه ثبات‌پذیری تحصیلی نیز جایگاه مهمی در تأثیرگذاری بر میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. دانش‌آموزانی که نمرات بالاتری کسب می‌کنند؛ ثبات بالاتری در تحصیل دارند.

در ادامه پاسخ به سؤال اول پژوهش و بررسی روایی سازه‌ای، پرسشنامه ثبات‌پذیری تحصیلی با ۶ عامل به نام‌های جو و محیط خانواده (۵ گویه)، علاقه به مدرسه و تحصیل (۶ گویه)، برنامه‌ریزی و زمانبندی (۵ گویه)، کمک طلبی تحصیلی (۳ گویه)، مسئولیت‌پذیری در خانواده (۲ گویه) و عزت نفس در خانواده (۲ گویه) تأیید شد. این ۶ عامل در مجموع $68/442$ درصد از واریانس کل پرسشنامه را تبیین می‌کنند. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی بر روی عامل اول نشان داد که انسجام خانواده به تنهایی $16/337$ درصد از واریانس کل پرسشنامه را تبیین می‌کند. نتایج به‌دست آمده با پژوهش‌های محبی نورالدین‌وند، مشتاقی و شهبازی (۱۳۹۰) و یوسفی و پاریاد (۱۳۹۹) که همگی دریافته‌اند جو و محیط خانواده می‌تواند بر عملکرد و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر باشد، همسو بود. در تبیین این یافته می‌توان بیان کرد که چون دانش‌آموزان روزانه قسمت بیشتری از وقت خود، خصوصاً زمان لازم برای انجام تکالیف و مطالعات درسی را در محیط خانواده می‌گذرانند، جو خانواده می‌تواند از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی و در نتیجه ثبات‌پذیری تحصیلی آن‌ها باشد. والدین از طریق ایجاد فضای گرم و صمیمی در خانواده می‌توانند زمینه‌ساز رشد عاطفی و تحصیلی فرزندان خود باشند. در بخش کیفی پژوهش نیز بیشتر مفاهیم استخراجی در بعد عملکرد خانوادگی مربوط به جو و محیط خانواده بود که این موضوع گویای اهمیت آن است.

نتایج تحلیل عاملی اکتشافی بر روی عامل دوم نشان داد که علاقه به مدرسه و تحصیل به تنهایی $15/479$ درصد از واریانس کل پرسشنامه را تبیین می‌کند. نتایج این بخش از پژوهش با پژوهش‌های

اردوگو^۱ (۲۰۱۹)؛ زینگ و گوردون^۲ (۲۰۲۱) و لی، کویی و ژو^۳ (۲۰۱۸) که همگی به این نتیجه رسیده بودند، بین علاقه به مدرسه و تحصیل با ارتقای عملکرد تحصیلی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد، همسو بود. در تبیین یافته‌های این بخش از پژوهش می‌توان بیان کرد که علاقه به مدرسه و تحصیل می‌تواند به عنوان محرک اصلی، پشتکار دانش‌آموزان در یادگیری و انجام فعالیت‌های مدرسه عمل کند بنابراین وجود علاقه به مدرسه موجب درگیری دانش‌آموز در فرایند یادگیری و در مقابل عدم علاقه به مدرسه و تحصیل باعث افت تحصیلی و عدم ثبات تحصیلی خواهد شد. در بخش کیفی پژوهش نیز بیشتر مفاهیم استخراجی در بعد عملکرد فردی مربوط به علاقه به مدرسه و تحصیل بود که این موضوع نشان از اهمیت علاقه به مدرسه و تحصیل از نظر مشارکت‌کنندگان است.

نتایج تحلیل عاملی اکتشافی بر روی عامل سوم نشان داد که برنامه‌ریزی و زمان‌بندی به تنهایی ۱۴/۱۵۷ درصد از واریانس کل پرسشنامه را تبیین می‌کند. نتایج این بخش از پژوهش با پژوهش‌های میسرا و مکین^۴ (۲۰۰۰) و محمدی، شمسی، عباسیان و سلیمی (۱۳۹۴) همسو بود. در تبیین نتایج این بخش نیز می‌توان بیان کرد که برنامه‌ریزی تحصیلی و مدیریت زمان از طریق کاهش استرس و ارتقای عملکرد تحصیلی می‌تواند تأثیر مثبتی بر پیشرفت تحصیلی داشته باشد که در نهایت موجب ثبات‌پذیری دانش‌آموزان در طول تحصیل خواهد شد.

نتایج تحلیل عاملی اکتشافی بر روی عامل چهارم نشان داد، کمک طلبی تحصیلی به تنهایی ۸/۸۷۸ درصد از واریانس کل پرسشنامه را تبیین می‌کند. نتایج این بخش از پژوهش با پژوهش‌های کارابنیک^۵ (۲۰۱۴) و نیومن^۶ (۲۰۰۸) که در پژوهش‌های خود نشان دادند کمک طلبی بر ارتقای عملکرد و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان اثر معنارداری دارد، همسو بود. در تبیین نتایج این بخش از پژوهش می‌توان بیان کرد که درخواست کمک به هنگام مواجهه با مشکل و حل مشکلات تحصیلی به کمک دیگران می‌تواند از طریق کاهش شکست تحصیلی و ناامیدی در دانش‌آموزان، عاملی مؤثر بر افزایش انگیزش تحصیلی و در نهایت پیشرفت و ثبات در طول تحصیل باشد.

نتایج تحلیل عاملی اکتشافی بر روی عامل پنجم نشان داد، مسئولیت‌پذیری در خانواده به تنهایی ۶/۸۲۸ درصد از واریانس کل پرسشنامه را تبیین می‌کند. نتایج این بخش از پژوهش با پژوهش‌های آبشا^۷ (۲۰۱۲) و مرادیان، عالی‌پور و شهنی بیلاق (۱۳۹۳) که نشان دادند عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان تحت تأثیر عوامل

1- Erdogdu
2- Xing & Gordon,
3- Lei, Cui & Zhou
4- Misra, & McKean,
5- Karabenick
6- Newman
7- Abesha

متعددی از جمله شیوه‌های فرزندپروری و تربیتی خانواده است؛ همسو بود. در تبیین نتایج این بخش نیز می‌توان بیان کرد که کودکانی که در محیط خانواده به عنوان فردی مسئولیت‌پذیر تربیت می‌شوند، در موقعیت‌های مختلف تحصیلی به خوبی عمل می‌کنند و حافظ ثبات تحصیلی خود هستند. در مقابل رفتارهای غیر مسئولانه و غفلت والدین از مسئولیت‌پذیری فرزندان می‌تواند موجب عدم ثبات تحصیلی آن‌ها در فراز و نشیب‌های تحصیلی باشد.

نتایج تحلیل عاملی اکتشافی بر روی عامل ششم نشان داد، عزت نفس در خانواده به تنهایی $6/763$ درصد از واریانس کل پرسشنامه را تبیین می‌کند. نتایج این بخش از پژوهش با پژوهش‌های باتول^۱ (۲۰۲۰)؛ دای گیونتا^۲ و همکاران (۲۰۱۳) و وانگ، هیوبنر و تیان^۳ (۲۰۲۱) همسو بود. در تبیین یافته‌های این بخش از پژوهش می‌توان بیان داشت که عزت نفس و نیاز به توجه و احترام از نیازهای فطری و روانی هر فرد است. توجه به این نیاز در محیط خانواده، بدون تردید می‌تواند موجب ایجاد امنیت روانی، رشد و شکوفایی در فرزندان شود که در نهایت تسهیل‌گر ثبات‌پذیری در طول تحصیل است.

در ارتباط با پاسخ‌گویی به سؤال دوم پژوهش، به منظور بررسی اعتبار پرسشنامه، همبستگی همه گویه‌ها با نمره کل پرسشنامه بررسی شد که همه گویه‌ها همبستگی مثبت و قابل ملاحظه با کل پرسشنامه داشتند همچنین نتایج ضریب آلفای کرونباخ فرم ۲۳ گویه‌ای پرسشنامه و عامل‌ها نشان داد که پرسشنامه ثبات‌پذیری تحصیلی از همسانی درونی مناسب و اعتبار مطلوب برخوردار است.

در یک نتیجه‌گیری کلی می‌توان بیان کرد که پرسشنامه ثبات‌پذیری تحصیلی با ۲۳ گویه و ۶ مؤلفه از اعتبار و روایی مطلوبی جهت سنجش ثبات در تحصیل دانش‌آموزان دوره ابتدایی برخوردار است. در ارتباط با محدودیت‌های پژوهش باید به این مسئله اشاره کرد که چون نتایج پژوهش مبتنی بر پرسشنامه می‌باشد، امکان قرار گرفتن در معرض مطلوبیت اجتماعی و سوگیری در پاسخ‌ها وجود داشت، همچنین از آنجا که نمونه‌گیری این پژوهش در سطح شهر مریوان انجام شده، تعمیم نتایج پژوهش به سایر جوامع آماری باید با احتیاط صورت گیرد.

با توجه به اینکه برای بررسی اعتبار و روایی، پرسشنامه بصورت دگرسنجی اجرا شده و توسط اولیا و معلمان دانش‌آموزان تکمیل شده است، برای حفظ اعتبار و روایی آن باید توسط اولیا و معلمان تکمیل گردد. از لحاظ کاربردی پیشنهاد می‌گردد مسئولان آموزش و پرورش، مربیان و معلمان با استفاده از پرسشنامه ثبات‌پذیری تحصیلی میزان ثبات دانش‌آموزان را در طول تحصیل بسنجند و راهکارهای لازم در جهت حفظ و یا بهبود آن به کار بگیرند. همچنین با توجه به نقش بارز معلمان در فرایند یادگیری دانش‌آموزان، شایسته است معلمان با موضوع ثبات‌پذیری تحصیلی آشنا شوند و در طول سال تحصیلی

1- Batool

2- Di Giunta,

3- Wang, Huebner & Tian

میزان ثبات‌پذیری تحصیلی دانش‌آموزان را ارزیابی و راهکارهای لازم در جهت حفظ آن ارائه نمایند. با توجه به اینکه پژوهش حاضر نخستین پژوهش در زمینه ثبات‌پذیری تحصیلی است از نظر پژوهشی به پژوهشگران آتی پیشنهاد می‌شود که به طراحی پژوهش‌های جدید برای تأیید یافته‌های فعلی به عنوان یک ضرورت مهم بپردازند.

منابع

- استراوس، انسلم، کربین، جولیت (۱۳۹۷). *میانی پژوهش کیفی: فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای*. ترجمه: ابراهیم افشار، تهران، نشر نی، چاپ هفتم.
- حسینی، محیا، ذوقی پایدار، محمد رضا و رشید، خسرو. (۱۳۹۷). نقش ثبات قدم و هوش در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانشجویان. *دو فصلنامه راهبردهای شناختی در یادگیری*، ۶(۱۱)، ۲۳۳-۲۴۹.
- صبوری، حامد، گیوریان، حسن و حق‌شناس کاشانی، فریده. (۱۴۰۰). تبیین الگوی فرایند خط مشی‌گذاری در نظام آموزش و پرورش ایران. *فصلنامه علمی پژوهشنامه تربیتی*، ۱۶(۶۶)، ۱۷۵-۱۹۰.
- قاسمی واجارگاه، زینب و فضل‌ی، صفر. (۱۳۹۹). بررسی تأثیر ویژگی ثبات قدم دانشجویان در موفقیت سیستم‌های یادگیری الکترونیک با استفاده از مدل مکین و دلون (مورد مطالعه: مرکز آموزش‌های الکترونیک دانشگاه گیلان). *مدیریت و برنامه ریزی در نظام‌های آموزشی*، ۱۳(۲)، ۳۲۶-۲۹۹.
- محبی نورالدین‌وند، محمدحسین، مشتاقی، سعید و شهبازی، مسعود. (۱۳۹۰). رابطه بین جو عاطفی خانواده با رشد مهارت‌های اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پسر و دختر پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی شهرستان مسجد سلیمان. *پژوهش در برنامه ریزی درسی*، ۸(۳۰)، ۹۳-۸۴.
- محمدی، نازنین، شمسی، علی، عباسیان، محمدرضا و سلیمی، محمدحسین. (۱۳۹۴). رابطه بین مدیریت زمان و تأثیر آن بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان. *کنفرانس بین‌المللی اقتصاد مدیریت و علوم اجتماعی*.
<https://civilica.com/doc/388244/>
- مرادیان، جلال، عالی‌پور، سیروس و شهنی بیلاق، منیجه. (۱۳۹۳). رابطه علی بین سبک‌های فرزندپروری و عملکرد تحصیلی با واسطه خودکارآمدی تحصیلی و انگیزه پیشرفت. *دوفصلنامه روانشناسی خانواده*، ۱(۱)، ۶۳-۷۴.
- یوسفی، ناصر و پاریاد، محمد. (۱۳۹۹). بررسی رابطه جو عاطفی خانواده و باورهای معرفت‌شناختی با عملکرد تحصیلی در میان دانش‌آموزان سال چهارم دبیرستان شهرستان بوکان. *روان‌شناسی مدرسه*، ۹(۳)، ۳۰۷-۳۲۴.

- Abesha, A. G. (2012). Effects of Parenting Styles, Academic Self-Efficacy, and Achievement Motivation on the Academic Achievement of University Students in Ethiopia by.
- Batool, S. S. (2020). Academic achievement: Interplay of positive parenting, self-esteem, and academic procrastination. *Australian Journal of Psychology*, 72(2): 174-187.
- Berk, R. A. (2018). Grit 2.0: A review with strategies to deal with disappointment, rejection, and failure. *The Journal of Faculty Development*, 32(2): 91-104.
- Broghammer, S. M. (2017). Grit as a Predictor of Academic Success for First-Time Undergraduate Students.
- Di Giunta, L., Alessandri, G., Gerbino, M., Kanacri, P. L., Zuffiano, A., & Caprara, G. V. (2013). The determinants of scholastic achievement: The contribution of personality traits, self-esteem and academic self-efficacy. *Learning and individual Differences*, 27, 102-108.
- Erdogdu, M. Y. (2019). The Mediating Role of School Engagement in the Relationship between Attitude toward Learning and Academic Achievement. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 7(2): 75-81.
- Ghasemi Vajargah, Z., & Fazli, S. (2021). Studying the Effect of Student Gritty Features on the Success of E-Learning Systems with Using McLean and Delone Model (Case Study: Electronic Training Center of Guilan University). *Journal of Management and Planning in Educational System*, 13(2): 299-326. doi: 10.52547/mpes.13.2.299 [In Persian]
- Hansson, S. O., & Helgesson, G. (2003). What is stability. *Synthese*, 136(2): 219-235.
- Hewitt, D. B., Chung, J. W., Ellis, R. J., Cheung, E. O., Moskowitz, J. T., Hu, Y. Y., & Bilimoria, K. Y. (2021). National Evaluation of Surgical Resident Grit and the Association With the Wellness Outcomes. *JAMA surgery*, 156(9): 856-863.
- hosseni, M., zoghi paidar, M. R., & rashid, K. (2018). The roles of grit and intelligence in predicting students' academic Achievement. *Biquarterly Journal of Cognitive Strategies in Learning*, 6(11): 233-248. doi: 10.22084/j.psychogy.2018.16198.1753 [In Persian]
- Hwang, M. H., Lim, H. J., & Ha, H. S. (2018). Effects of grit on the academic success of adult female students at Korean Open University. *Psychological reports*, 121(4): 705-725.
- Kaiser, H. F. (1960). The application of electronic computers to factor analysis. *Educational and psychological measurement*, 20(1), 141-151.
- Karabenick, S. A. (2014). Classroom and technology supported help-seeking: The need for converging research paradigms. *Learning and instruction*, 21, 290-296.
- Lei, H., Cui, Y., & Zhou, W. (2018). Relationships between student engagement and academic achievement: A meta-analysis. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 64(3): 517-528.

- Ma, X. (2001). Stability of school academic performance across subject area, *Journal of Educational Measurement*, 38(1):1-18.
- Misra, R., & McKean, M. (2000). College students' academic stress and its relation to their anxiety, time management, and leisure satisfaction. *American journal of Health studies*, 16(1): 41.
- Mohabi Nuruddinvand, M., Mushtaghi, S., & Shahbazi, M. (2011). Relationship between Family Emotional Climate and Development of Social Skills and Achievement of Students Primary. *Research in Curriculum Planning*, 8(30): 84-93 [In Persian].
- Mohammadi, N., Shamsi, A., Abbasian, M., & Salimi, M. (2014). The relationship between time management and its effect on students' academic progress. *International Conference on Management Economics and Social Sciences*, <https://civilica.com/doc/388244/> [In Persian].
- Moradian, J., Alipour, S., & Shehni Yailagh, M. (2021). The causal relationship between parenting styles and academic performance mediated by the role of academic self-efficacy and achievement motivation in the students. *Journal of Family Psychology*, 1(1): 63-74 [In Persian].
- Newman, R. S. (2008). The motivational role of adaptive help seeking in self-regulated learning. *Motivation and self-regulated learning: Theory, research, and applications*, 315-337.
- Postigo, A., Cuesta, M., Fernández-Alonso, R., García-Cueto, E., & Muniz, J. (2021). Temporal stability of grit and school performance in adolescents: A longitudinal perspective. *Psicología Educativa. Revista de los Psicólogos de la Educación*, 27(1): 77-84.
- Rimfeld, K., Malanchini, M., Krapohl, E., Hannigan, L. J., Dale, P. S., & Plomin, R. (2018). The stability of educational achievement across school years is largely explained by genetic factors. *NPJ science of learning*, 3(1), 1-10.
- Sabouri, H., Givarian, H., & haghshenas Kashani, F. (2021). «Explaining the pattern of policy-making process in the Iranian education system». *Educational researches*, 16(66): 175-190 [In Persian].
- Strauss, A., & Corbin, M. (2018). *Basic of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Grounded Theory*. Translation by: Ebrahim Afshar, Tehran, Nashr [In Persian].
- Tang, X., Upadyaya, K., & Salmela-Aro, K. (2021). School burnout and psychosocial problems among adolescents: grit as a resilience factor. *Journal of Adolescence*, 86, 77-89.
- Teimouri, Y., Plonsky, L., & Tabandeh, F. (2020). L2 grit: Passion and perseverance for second-language learning. *Language Teaching Research*, 1362168820921895.
- Tinto, V. (1975). Dropout from higher education: A theoretical synthesis of recent research. *Review of Educational research*, 45(1): 89-125.

-
- Wang, Y., Huebner, E. S., & Tian, L. (2021). Parent-child cohesion, self-esteem, and academic achievement: The longitudinal relations among elementary school students. *Learning and Instruction, 73*, 101467.
- Xing, X., & Gordon, H. R. (2021). Mediating effects of school engagement between high school on-time completion and career and technical education. *Vocations and Learning, 14*(1): 1-21.
- Yousefi, N., & Pariyad, M. (2020). The relationship between family emotional climate and epistemological beliefs with academic performance among fourth year high school students in Bukan. *Journal of School Psychology, 9*(3), 307-324. doi: 10.22098/jsp.2020.1078 [In Persian]

پیوست ۱

پرسشنامه ثبات‌پذیری تحصیلی

با سلام

خواهشمند است بعد از مطالعه هر کدام از گویه‌ها، گزینه مناسب را علامت بزنید. قبلاً از همکاری و پاسخ‌های صادقانه شما سپاسگزاریم

مقیاس	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	ردیف	گویه‌ها
عاطفی خانواده						۱	جو و محیط خانواده گرم و صمیمی است
						۲	بین والدین سازگاری و رضایت از همدیگر وجود دارد
						۳	درون خانواده احساس امنیت و آرامش درونی وجود دارد
						۴	روابط اعضای خانواده حمایت‌گونه است
						۵	والدین با یکدیگر دعوا و پرخاشگری می‌کنند
علاقه به تحصیل						۶	از تحصیل دلزده است
						۷	به افراد تحصیل کرده علاقه خاصی دارد
						۸	رفتن به مدرسه برایش خوشایند است و لذت می‌برد
						۹	به تحصیل علاقه دارد
						۱۰	آینده خود را با رسیدن به سطوح تحصیلی عالی تجسم و توصیف می‌کند
						۱۱	هنگام مطالعه و انجام تکلیف کاملاً تمرکز می‌کند
بهدارکاری						۱۲	هر روز، زمان مناسبی را برای مطالعه و یادگیری اختصاص می‌دهد
						۱۳	بدون تذکر دیگران تکالیفش را انجام می‌دهد
						۱۴	کارهایش را اولویت‌بندی می‌کند
						۱۵	وقت‌شناس است
						۱۶	به موقع وظایف خود را انجام می‌دهد
کمک طلبی تحصیلی						۱۷	پرسش‌گر است
						۱۸	مشکلات تحصیلی خود را با کمک دیگران حل می‌کند
						۱۹	به هنگام مواجهه با مشکل از دیگران درخواست کمک می‌کند
مسئولیت‌پذیری						۲۰	در خانواده متناسب با توانایی‌های فرزندان به آن‌ها مسئولیت داده می‌شود
						۲۱	میزان محرومیت و تنبیه او متناسب با خطای اوست
توجه و احترام از طرف خانواده						۲۲	در خانواده به نیازهای فرزندان خود توجه می‌شود
						۲۳	ابراز عقیده فرزندان در خانواده محترم شمرده می‌شود

